

פרשת המלך - בין חזון לבין מעשה

בקשת המלך בספר שמואל

וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל-שְׁמוּאֵל הַרְמָתָה:
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲנֵה אַתָּה זִקְנָת וּבְנֶיךָ לֹא הָלַכְנוּ בְּדַרְכֶיךָ
עֲתָה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטֵנוּ
כְּכָל הַגּוֹיִם:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹלָם וְהַמְלִכְתָּ לָהֶם מֶלֶךְ...
(פרק ח', ד-כב).

וה' גלה את אֶזְנֵן שְׁמוּאֵל יוֹם אֶחָד לִפְנֵי בּוֹא שְׂאוֹל לֵאמֹר:
כַּעַת מִתָּר אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בְּנִימִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנָגִיד
עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל (פרק ט', טו-טז)... וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל כָּל
הָעָם הַרְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה' כִּי אֵין כָּמֹהוּ בְּכָל הָעָם
וַיַּעֲשׂוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ (פרק י', כד)

ההקשר: התהליך ההיסטורי המתואר בדברים עומד
בבסיס העיתוי לבקשה - לאחר הכניסה אל הארץ,
הירושה והישיבה, מימי השופטים ועד שלהי ימי שמואל.
הכתוב לא מתייחס להקשר באופן ישיר.

וַיֹּאמְרוּ: תיאור קונקרטי בלשון רבים. תיאור בלשון יחיד
'העם רוצה' עדיין לא אפשרי, מכיוון שהעם עדיין לא בשל
לכך. המניע הוא אילוץ - שמואל זקן ובניו לא הלכו
בדרכיו. **עֲתָה:** עכשיו. זהו מענה לכאן ולעכשיו.
פרקטיקה ופחות חזון.

שִׁימָה: העם עדיין לא בשל למנות מלך והוא מבקש
משמואל למנות.

לָנוּ: בקשתם אינה למלך מורם מעם וגם לא למלך חזק.
צמצום סמכויותיו מתבקש במקום שבו הסמכות אינה
נתונה בידי העם (אלא בידי הנביא אליו הם פונים).

פרשת המלך בספר דברים

כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וּירָשָׁתָהּ
וַיִּשְׁבְּתָהּ בָּהּ
וַאֲמַרְתָּ
אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ
כְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי:

שום תשים עליך מלך

אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבֵּי אַחֶיךָ תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ
לֹא תוּכַל לִתֵּת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אַחֶיךָ הוּא...
(דברים י"ז, יד - טו).

ההקשר: תהליך היסטורי - כניסה אל הארץ, ירושה
וישיבה, בעקבותיו בשילות, תודעה חדשה. בניגוד
למציאות ב'תקופת הילדות' של העם שבה הקב"ה מינה
את המנהיגים והם שימשו כשלוחיו במידה רבה, מבקש
העם למנות את מנהיגיו, להיות מקור לסמכות ולאחריות.

וַאֲמַרְתָּ: העם הוא ישות המתוארת בלשון יחיד. 'העם
רוצה מלך'.

אֲשִׁימָה: העם מבקש להיות הגורם הממנה, לשמש
כמקור הסמכות. הדיבור - בינו לבין עצמו, ביטוי
למשאלת לב פנימית.

עָלַי: המלך מורם מעם, סמכות המוצבת מעליו.
קיומה של סמכות חזקה תאפשר לעם להגשים את
רצונותיו באמצעות המלך.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

מֶלֶךְ: אין ציון מגביל "לשפטנו". המלך מנהיג את מכלול החיים.

כָּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֵתִי: לימוד מן הגויים הסמוכים אלי, ביטוי לקיומו של קשר בין העם לבין שכניו.

שׁוֹם תְּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ: העם ממנה מלך. בעקבות הבשלות לעמדת האחריות, האחריות הופכת למצווה.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׂמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹלִי וְהִמְלַכְתָּ לְהֵם מֶלֶךְ: שמואל מצווה למנות את המלך. למעשה, שמואל מחכה למוצא פי ה'.

וְהָיָה גְלָה אֶת אֶזְנִי שְׂמוּאֵל יוֹם אֶחָד לִפְנֵי בּוֹא שְׂאוּל לֵאמֹר: כַּעַת מָחָר אֲשַׁלַּח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאַרְצָ בְּנֵי־מִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנֶגֶד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל: ה' הוא הממנה, ושמואל מוציא לפועל את המינוי.

אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: ה' מאשר את מינוי העם ומשרה שכינתו על המלך.

מִקְרִב אַחֶיךָ תְּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לִתֵּת עָלֶיךָ אִישׁ נְכָרִי אֲשֶׁר לֹא אַחֶיךָ הוּא: כללי הבחירה הניתנים לעם מעידים על המעורבות ועל הסמכות הפיזית המצויה בידיהם.

וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל כָּל הָעָם הֲרֵאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה' פִּי אֵין כְּמֹהוּ בְּכָל הָעָם וַיִּרְעוּ כָל הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ: העם אינו מעורב, וחלקו הוא בתרועה 'יחי המלך'.

מֵהוּת: פרשת המלך מתארת תהליך היסטורי, שבמהלכו ביום מן הימים מתחוללת מהפכה בתפישת העם את המושג מנהיגות. לא עוד מנהיגים שמקור סמכותם הוא המינוי האלוקי, כי אם מנהיגים שלוחי העם, המגלמים את רצונותיו העמוקים. לא מרידה בקב"ה היא זו, כי אם בגרות, הפנמה, אחריות, ושותפות עם אל בהנהגה.

מֵהוּת: בקשת המלך משמואל מגלמת התבגרות חלקית של העם. העם מבין שמנהיגות של נביא ואיש רוח אינה מספקת, מצד שני הוא עדיין לא בשל לתפוש את עצמו כמקור הסמכות (דוגמא: בפרק ז' הוא מבקש משמואל להתפלל אל ה', ועדיין אינו מתפלל בעצמו). צעד גדול בדרך למימוש פרשת המלך - בתקופת דוד.